

שלא

מאמרים ושיחות ממויך הגה"צ
רבי יצחק משה ארלנגר שליט"א

המדרש, שהקב"ה סובל את ישראל ונושא אותם גם כאשר עוונות בידם ח", ולכן נוטל אדם את בנו, אולם את האבן צריך לזרוק, "והסירותי את לב האבן מבשרכם" (יחזקאל ל"ו כ"ו), צריכים לפקוח עיניים ולראות את טובות הבורא שעושה עם כל אחד בפרטיות, ולזרוק את לב האבן ואת פגמי החטאים והעוונות. ואם רואים שיש צער או כאב, מוכרחים לחזק האמונה והביטחון להשיב אל הלב שהקב"ה נושא אותנו כאשר ישא האב את בנו, ואם מביא עלינו צער אות הוא שראויים אנו לצער הזה ח", וחלילה שלא לבכות בכייה של עצבות או התמרמרות מהנהגת הבורא, רק בכייה של תפילה ותחנונים לפני ה' לעורר מידת הרחמים ולהמתיק הדינים, אמנם לא באופן של טענה "כי חזק הוא ממנו".

ואיתא כוונה מהאריז"ל בפסוק "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון", ליכל חי רצון ר"ת רח"ל והוא בגימ' ב' פעמים דמע"ה, וביאר האריז"ל שיש ב' דמעות שנועלים את שערי הפרנסה, והם דמעות שבוכה אדם על פרנסתו, ובודאי שאין הכונה לדמעות של תפילה שמבקש מעם ה' שיתן טרף לביתו, כי אם על דמעות של עצבות ושברון לב שאינו משיג את מבוקשו ושוכח שיש מי שנותן פרנסה ואין לוקחים לבד, ובמקום להתמרמר על מצבו יכול לפנות אל מי שמשיב על כל חי רצון ולבקש ממנו, ואז בדמעות של תפילה מתוך אמונה שהקב"ה "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון" ממתיק הדמעות ששפך בכייה של חנינם ופותח את צינורות השפע.

הרי לנו יסוד גדול שיש דמעות של אמונה, ודמעות של היפך אמונה. דמעות של היפך אמונה שנמשך מדמיון של "כי חזק הוא ממנו", מהסתר פנים או מיאוש הם דמעות של בכייה של חנינם הסותמים את צינורות השפע וח"ו מעוררים בכייה לדורות. "שמחו בה" וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב" אלו דמעות של אמונה, כי האמונה מביא לידי שמחה, ויכול לבכות לפני ה' בתפילה ובכל זאת בסיום התפילה לצאת ברוח של שמחה, כי בכייה של אמונה פותח את צינורות השפע. ומטעם זה הוגבלו ימי אבלות אחר פטירת אדם, כמ"ש "ויתמו ימי בכי אבל משה", שאסור להרבות באבלות יותר ממה שהותר משום שאינו בקנה אחד עם האמונה השלימה.

אמנם לזה צריך עומק לפנים מעומק איך ביקשו חז"ל מאדם שנמצא במצב של שברון לב ונסיון מר, כמו מי שהיה יושב ברומו של עולם בשלוות הנפש, ונקלע לעסק ביש שהפילוהו בו במרמה ואיבד את כל הונו, ומאגרא רמה לבירא עמיקתא מסתובב ל"ע כשלבו כל עמו שבור בקרבו כחרס הנשבר, הלא כל מחשבותיו מפורזות מאין יביא טרף לביתו, וגם הכעס גואה על זה האיש שרימהו והפילו לבור תחתיות, איך מבקשים ממנו שלא לבכות מתוך צער רק לאסוף כוחות להתחזק באמונה ולעמוד בתפילה, ווי אזוי קען א מענטש אין אזא מצב זיך צוזאמנעמען צו דאווענען... (איך יכול אדם במצב כזה לאסוף את עצמו לעמוד בתפילה).

ברם התשובה אחת היא ויחידה, שזו תכלית ירידת האדם לעולם לידע שאין שום מקרה בעולם, ואם אירע לאדם מקרה כזה מוכרח שהוא ראוי למקרה זה, כי ה' צדיק הוא בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו כפשוטו ממש, ואמר הנביא ירמיהו (ל"ב י"ט) "גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו", ואין שייך במציאות שום טענה על הבורא כביכול שמעניק לאדם בחשבון מדוקדק היטב, והוא אם אירע לו כזה, אות הוא שצריך לתקן את דרכיו שהביאו לכך שמן השמים ינהגו בו כן.

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו' (במדבר י"ג ב'). פרשת המרגלים קשה מאד להשגה, אנשים צדיקים שבוחר משה רבינו ושלחם, אנשים שדיבר עמם ה' פנים בפנים, ועברו ניסים ונפלאות מעת צאתם ממצרים עד אותו היום, איך עלתה על דעתם לספר לבני ישראל "אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדלת מאד וגו' לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו", וכי לא ראו את אשר עשה ה' למצרים שהיה כוחה גדול בכשפים ובכוחות טומאה לשלוט על כל באיה, ואיך שקרע ה' את הים ונתן להם התורה על הר סיני והאכילם את המן וכו', הלא דור דעה היו הדור הזה ואיך יצאו מפיהם דברים שאינם מתיישבים על השכל, אשר בעודם יושבים על כתפי אביהם שואלים לעוברים ושבים אולי ראיתם את אבא... בעת שהקב"ה מולכים במדבר מקום נחש שרף ועקרב ומאכילם מן מאכל מלאכים, אומרים לא נוכל לעלות כי חזק הוא ממנו... הלא פלא הוא.

ובספרים הקדושים נמצא ביאור, כי המרגלים בביקורם בארץ ישראל הבינו שבכניסת ישראל לארצה"ק תתבטל מהם ההנהגה הרוחנית שהיו רגילים אליה, לראות התגלות אלוהית בתכלית הגילוי כאשר "לחם אבירים אכל איש צידה שלח להם לשבע" (תהילים ע"ח כ"ה) וימטר עליהם מן מהשמיים ואין צריכים להשתדל בענייני גשמיות על המחיה ועל הכלכלה, ואילו בארצה"ק ראו את הארץ שהיא זבת חלב ודבש וטעמו מפירות הארץ, והשיגו שיהיה על ישראל לעבוד את הארץ לעבדה ולשמרה כדי להביא טרף לבתיהם, ואז יהיו דבקים ברוחניות רק ע"י הזיכרון שיהיה להם מן הדורות שקדמו לכניסתם ארצה כאשר ראו התגלות אלוהית עין בעין, והיו דואגים שלא יתגשמו בני ישראל בעת שיהיו צריכים להתעסק בגשמיות וישכחו ממה שראו עיניהם.

אמנם המעשה הזה גרם בכיה לדורות, שאמר הקב"ה "אתם בכיתם בכיה של חנם, אני אקבע לכם בכייה לדורות" ובעוון הזה נחרבו בתי המקדשות. אך צריך להעלות על לב, שאם זה היה טעם חטא המרגלים שלא יתגשמו ישראל בארצה"ק, מדוע נקרא בכייה של חנינם. אין זאת אלא שהתורה מלמדת לימוד לדורות, שכל בכייה שאינו מתוך אמונה בהש"ת, נקרא בכייה לדורות. והוא ענין השייך לכל אחד ואחד בפרטות, אחר שעברו ישראל הריגות ושמדות וצרות לרוב באריכות ימי הגלות, ועד היום הזה רואים את צערם של ישראל בגשמיות כמו גם ברוחניות שמרקדים בהיכלו, ואיננו זוכים לראות עניי הכבוד חופפים עלינו ומן שירוד מן השמיים, ובני אדם כאשר קשה להם וסובלים כאב, הטבע הוא שבוכים, ואם כי הבכייה שלהם הוא מחמת הצער שלהם שחפצים לישוב בשלוה ולעבוד את ה', אמנם אינו בכייה של תפילה כי אם בכייה של עצבות והתמרמרות, והוא הנקרא בכייה של חנינם שאינו עולה בקנה אחד עם אמונת ה' תמימה וטהורה, כמו הבכייה שעוררו המרגלים שגרמו לישראל לחשוב שאין הקב"ה מבקש את טובתם ואינו מנהיגם חלילה בדרך הטובה להם.

ובספה"ק בית ישראל הביא מדרש בפרשה זו (במדבר רבה ט"ז כ"ו) "הלכה תינוק שיש בידו אבן בשבת מהו לטלטלו, שנו רבותינו נוטל אדם את בנו והאבן בידו כלכלה ואבן בתוכה, מדור המדבר אתה למד שהיה הקב"ה נושאם במדבר כביכול כאשר ישא איש את בנו, והיתה עבודת כוכבים בידם שנאמר (שמות ל"ב) כי עשו עגל מסכה, וכן את מוצא כשעברו בים צלמו של מיכה עבר עמהם שנאמר (זכריה י) ועבר בים צרה, ובכל כך לא הניחן הקב"ה, ואמר למשה קרעתי להם את הים והכעיסוני שנא' (תהלים ע"ח) כמה ימרוהו, ואף כאן הוציאו על הארץ שם רע ואיני יכול לסבול עד מתי אהיה סובל להם עד מתי לעדה הרעה" עכ"ל. והלימוד מדברי

כ"ח סיון, יו"ד של הגה"ק רבי שמשון פולנסקי זצוק"ל הרב מטעפליק. כעוצם גאונותו של הרב מטעפליק זצ"ל, כך היתה רוב חכמתו ופיקחותו, שמעתי מכ"ק אדמו"ר ר"מ מראחמיסטריווקא זי"ע שפעם הגיעה אישה אל הרב מטעפליק למחרת יום הפורים ושאלתה בפייה כי ביום האתמול - יום הפורים, שכחה להכין מאכל 'קרעפלאך' כנהוג, ומבקשת ממנו דרך תשובה שיורה לה את אשר עליה לעשות... הרב מטעפליק קיבל את דבריה בכובד ראש והורה לה ליתן מספר קצוב של נרות גדבה לבית הכנסת כדי לכפר את אשר עיוותה... באתה שעה ישב בחדר אברך צעיר לקבל שימוש, ואחר שיצאה האשה מן החדר לא יכל להתאפק וביקש להבין את פשר הפסק, אמר לו הגאון, 'הנה אשה זו תמימה היא, ובעינייה מנהג אכילת קרעפלאך שווה למצות שמירת שבת, ואם אקיל מנהג זה בעינייה עלולה ח"ו לזלזל ולהקל גם במצות שמירת שבת'...

שמעתי מהגה"צ רבי בנימין מנדלזון זצוק"ל גאב"ד קוממיות, כי בעת שישב כתלמיד אצל הטעפליקער רב לקבל שימוש בהוראה, אירע שהרב מטעפליק שאלו אם ירצה לשתות תה, והשיב רבי בנימין בשלילה, אמר לו הטעפליקער רב 'באמת ווילסטו דאך יא טרינקען, נאר דו ווילסט מיר נישט מטריח זיין, זאג אז דו ווילסט אבער ווילסט נישט מטריח זיין...' (באמת הרי הנך חפץ לשתות רק אינך רוצה להטריחני, א"כ אמור האמת שאתה רוצה לשתות רק אינך רוצה להטריחני...), וסיפר לו הרב מטעפליק עובדא מהרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע תלמידו של הרה"ק רבי פנחס מקארין זי"ע שהיה איש אמת עד כדי מסירות נפש, ובעת שביקר אצל הרה"ק מרוזין זי"ע נתן לו הרה"ק מרוזין קערה מיט איינגימאכטס (קאמפאט), וכשסיים רבי רפאל את הקערה שאלו הרה"ק מרוזין אם רוצה עוד, והשיב הרה"ק רבי רפאל "איך וויל נאך אבער איך שעם זיך צו זאגען..." (אני רוצה עוד אבל אני מתבייש לומר...).

אנפין חדתי

ימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה לפני הוי"ה (במדבר י"ד ל"ז). פירש"י במיתה הראויה להם. וצריך ביאור מה ענין מיתה זו של תולעים מהטבור שראויה להם יותר משאר מיתות שיש בעולם. ויתכן ביאור הענין כמבואר בכתבי האריז"ל שאורות העקודים מפה דא"ק ירדו עד הטבור, ואורות העיניים ירדו מהטבור ולמטה שם היה שבירת הכלים, ובשבירה מתו הז' מלכים נגד ז' שמות דשם מ"ב של אנא בכח ונפלו למטה, וסגולת השם מ"ב להעלותם.

עוד מבואר בזה"ק שנפרדו הנקודות מן האותיות בעת השבירה ובטל הדיבור, שהלא א"א להוציא דיבור מן הפה בלא ניקוד האותיות. וביתר עומק כתב האריז"ל שהאותיות אשר הם כלי האור נבראו מהסתכלות העין באורות העקודים בפה דא"ק, נמצא שאם היה תיקון היה הפה וכלים היצאים ממנו הלא הם האותיות בשלמות הראוי, והלשון בחי' הארת הפה היה יורד עד הטבור אשר משם יוצאים הז' מלכים, ואז היה תיקון המלכים בבחי' תוליע ותולעת" המבואר באריז"ל שתולע גימ' אב"ג ית"ץ, ותולעת גימ' שק"ו צי"ת. שם ראשון ואחרון של השם מ"ב וכוללים בתוכם גם שאר השמות שבאמצע, אז היה הכל בדרך תיקון, אמנם כיון שעברו חוק וגרם החטא בחינת שבירה תחת הייחוד השלם שהיה מתעורר בכניסתם לארץ ישראל, גרמו פירוד הנקודות מן האותיות ולא יכול לצאת דיבור מתוקן מהפה, נשתרבה לשונם בדרך פגם וירד מפייהם עד טבורם דייקא מקום השבירה והמיתה, משם יצאו תולעים של שבירה מהטבור עד הפה תחת התולעים דסוד תוליע ותולע"ת של תיקון, וזו מיתה הראויה להם. ונרמז בפסוק שלח לך אנשים ויתרו גימ' בלע יובב חושם הוד שמלה שאול בעל חנן.

ובאמת חריפים הדברים וקשה ליישבם על הלב, אולם מן האמת אי אפשר לשנות, ומסופר שפעם נכשל הרה"ק משפיטיווקא זי"ע במלאכה אחר זמן הדלקת נרות שבת, והיה לו צער גדול מזה, עד שהיה משיח לבו לפני כל צדיק שביקר אצלו על גודל צערו מן המכשול שבא לידו, והיו הצדיקים משיבים לו זה בכה וזה בכה שהיה לפני שקיעת החמה וכדומה אולם לא נתיישבו הדברים על לבו, עד שבא לפניו הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע שהיה מכונה איש האמת, ואמר להרה"ק משפיטיווקא "דער רבי האט געזינדיגט, דער רבי דארף תשובה טוהן, און אז די רבי וועט תשובה טוהן, וועלן אלע רשעים תשובה טוהן..." (הרבי חטא, והרבי צריך לשוב בתשובה, ואם הרבי ישוב בתשובה, יחזרו כל הרשעים בתשובה...), ובדברים אלו הניח את דעתו ונתקבלו הדברים על לבו. הנה על אלו הדברים אמר איוב (כ"א ל"ד) "ואיך תנחמוני הבל ותשובותיכם נשאר מעל", כל ההבלים להצדיק נפשו מדוע אין מגיע לו שום עונש או צער, אלו אינם מנחמים, רק "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו" הוא אשר יכול לנחם, לפשפש במעשיו ולתלות החסרון בו ולא בכביכול ב"ה.

פוק חזי כמה נוראים הם דברי חז"ל (אבות דרבי נתן פרק ל"ח) שאמרו, "כשתפשו את רשב"ג ואת רבי ישמעאל ליהרג היה רשב"ג יושב ותוהה בדעתו ואומר אוי לנו שאנו נהרגין כמחללי שבתות וכעובדי כוכבים וכמגלי עריות וכשופכי דמים. אמר לו רבי ישמעאל בן אלישע רצונך שאומר לפניך דבר אחד, אמר לו אמור, אמר לו שמא כשהיית מיסב בסעודה באו עניים ועמדו על פתחך ולא הנחתם שיכנסו ויאכלו, אמר לו השמים אם עשיתי כן, אלא שומרים היו לי יושבין על הפתח כשהיו עניים באים היו מכניסין אותן אצלי ואוכלין ושותין אצלי ומברכין לשם שמים. אמר לו, שמא כשהיית יושב ודורש בהר הבית והיו כל אוכלוסי ישראל יושבין לפניך זחה דעתך עליך, אמר לו ישמעאל אחי, מוכן אדם שיקבל את פגעו", כמה נוראים אלו הדברים איך שהצדיקו עליהם התנאים הקדושים דין שמים בקבלם ע"ע מיתות משונות ואכזריות מפני פגמים שתלו בעצמם, כי זה האמת שצדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, ולכן לא פטרו חז"ל את זה האדם השבור בקרבו שנפל מאיגרא רמה לכירא עמיקתא ורגיל שעבדים רצים לפניו ובכל מקום מדברים רק בשבחו, ואיך מחייבים אותו שלא לבכות בכייה של חנין אחר שהפך להיות עני המחזור על הפתחים ואומרים לו לעמוד בתפילה לפני ה', איך יוכל לאסוף מחשבותיו לתפילה, התשובה היא כי "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו", ואם אלו התנאים הקדושים שרפי מעלה אמרו כך, מה יענו אזובי הקיר אשר ל"ע נכשלו בביטול תורה או באיסורים אחרים, וחז"ל הקדושים הזהירו כי כל הצרות באים מביטול תורה, ואמרו בתוספות שאפילו עוברים שבמעיי אימן נידונים על ביטול תורה, איך יעלה על הדעת לבוא בטרוניה לפני ה' על מה שיארע.

זהו הלימוד מפרשת המרגלים, דאית דין ואית דין אין העולם הפקר, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ב ע"ג ע"א) על הפסוק "עיניו כיונים", מאי כיונים, דעבדין אונאה לבני נשא, שנראים כמחייכין כאילו עולם כמנהגו נוהג ובאמת מרמים את האדם, כי "יש יום לא"ל איום משפט יעשה" כלשון האוה"ח הק', ואת הכל יביא אלקים במשפט. זהו הלימוד הגדול שלא להצדיק עצמו לפני ה' רק לתלות החסרון בו, ואז לא יהיה הבכייה לחינם, ויענה ה' ויאמר "סלחתי כדברך".

ואם כי הנפשות בזמנינו חלושות מאד, ורגילים לשמוע מענה פיהם למה עשה לי ה' ככה, וזוכרים את כל המעשים טובים שעשו בימי חייהם ואינם מבינים למה עשה להם ה' מה שעשה, ואי אפשר להשיב להם דברים כדרבונות משום חולשת הדור, אולם את האמת מוכרחים אנו לשנן לעצמינו, לידע שהחסרון בנו ולהתחזק בתורה ועבודה וירא"ש, והכל רק מתוך שמחה של "השלך על ה' יהבך" בכל ענייני החיים הגדולים והקטנים וכל מיני עגמות נפש שמתעוררים אצל האדם הן בענייני קטנות והן בענייני גדלות, על כולם התשובה אחת היא שאלוקים אמרו לו קלל, ואתה חשוב בנפשך אולי אתמול ביטלת דקות ספורות מן הלימוד ולכן נגרם לך היום חלישות הדעת... רק ע"י השמחה אפשר לראות האמת, וצאי לך בעקבי הצאן איך שחששו חז"ל בנפשם עת עומדם בפני נסיונות ויסורים, ונלך בעקבותיהם מתוך שמחה של תשובה.

(רעוא דרעוין פרשת שלח תשפ"ב)